

KONGRESI, SIMPOZIJI, DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

STOLETJE GOSPODARSKIH SPREMOMB V SLOVENIJI IN PRELOMNICE 1918 – 1945 – 1991

Posvetovanje Zveze ekonomistov Slovenije in Inštituta za novejšo zgodovino,
Celje, 8. marca 1995

Interdisciplinarnost je v našem zgodovinisju že leta in leta velika potreba. Ne gre za modno muho, čeprav tudi te ne gre zanemariti, ampak za spoznanje, da bo le po tej poti mogoče napredovati na področjih, za katera so zgodovinarji slabše usposobljeni, so pa nujni sestavni del celostne podobe naše preteklosti. Že pred leti je bilo v takratni Raziskovalni skupnosti Slovenije sprejeto načelo, da mora vsaka znanstvena disciplina skrbeti za proučevanje lastne zgodovine. Marsikaj je bilo narejenega, zlasti na področju medicine, veterine in tehnike. Najslabše pa je glede ekonomije, ki jo je prevladala ahistoričnost, zlasti glede starejših obdobj. V bistvu tudi ekonomija ne more brez poznavanja vsaj bližnje preteklosti, ker sicer ni analiz. Zgodovinarji slednje cenijo in jih, vsaj nekateri, tudi prebirajo, ni pa to tisto, kar od njih potrebujejo. Mnogo prerano umrli Toussaint Hočevar je bil tu velika izjema, saj se je kot ekonomist loteval temeljnih vprašanj in prelomnih trenutkov naše preteklosti.

Dosedanje izkušnje interdisciplinarnega sodelovanja so zelo različne. Ni mogoče trditi, da zaprosenih za sodelovanje preteklost ne zanima, problem je v tem, ker ti pogosto sami premalo poznajo splošno zgodovino ali pa zgodovinarjem ne zaupajo. Nekoliko skrajen, ne pa edini primer, je neki pokojni cestni strokovnjak, ki nam je namesto elaborata o gradnji cest nosil »lastna« dognanja o političnih razmerah v Ilirskih provincah. Neznanje »splošne« zgodovine ali mogoče nezaupanje do zgodovinarjev je bilo malo čutiti tudi na celjskem posvetovanju.

Poskus spraviti zgodovinarje in ekonomiste za isto mizo ni nov. *Žarko Lazarevič in Neven Borak*, bila sta poglobljena organizatorja in duši prireditve, sta skušala takšno zamisel izpeljati že ob simpoziju *Podjetništvo na Slovenskem*, ki je bil 1994. leta.¹ Takrat so ekonomisti zatajili, tokrat pa so se v veliki meri posvetovanja udeležili. Zadržana sta bila le *Jože Mencinger* in *Bogomir Kovač*. Njuno odsotnost je bilo zelo čutiti in bilo bi zelo primerno, da bi napovedani zbornik prinesel vsaj njuna referata.

Program celjskega posvetovanja je bil zastavljen tako vsebinsko kot organizacijsko zelo ambiciozno. Na vabilu so bili napovedani naslednji referati: Jasna Fischer, Slovenska gospodarska bilanca ob vstopu v Jugoslavijo; Mojca Novak, Periferne agrarna transformacija: Primer Slovenije in centralne Srbije; Jože Mencinger, Slovenska gospodarska bilanca ob koncu druge svetovne vojne in ob razpadu Jugoslavije; France Križanič, Gospodarska uspešnost slovenskih vlad; France Kresal, Socialna politika v Sloveniji do druge svetovne vojne; Dušan Kidrič, Socialna politika v Sloveniji po drugi svetovni vojni in v lastni državi; Zarjan Fabjančič, Ekonomska vloga države v Avstro-Ogrski, Jugoslaviji po prvi in drugi svetovni vojni in v Sloveniji; Žarko Lazarevič, Obrat proti jugu: Ukrepanje ob vstopanju v jugoslovanski gospodarski prostor; Jože Prinčič, Podržavljenje zasebnega premoženja v Sloveniji po drugi svetovni vojni; Maruša Zagradnik, Proces državljenja premoženja v Slovenskem Primorju; Zdenko Čepič, Spreminjanje lastniške strukture v kmetijstvu po drugi svetovni vojni; Bogomir Kovač, Primerjava procesov lastninskega preoblikovanja podjetij: »nacionalizacije« in »nostrifikacije«, podržavljenje, združeno delo in današnji procesi; Neven Borak, Načrti za zamenjavo denarja in denarne reforme v prevratnih obdobjih; Oto Norčič, Pogledi na vlogo lastnine; Franjo Štiblar, Pogledi na ureditev bančnega sistema in Miran Mihelčič, Pogledi na upravljanje. Zaradi odsotnosti nekaterih zgoraj omenjenih referentov in dopoldanske zadržanosti Novakove je prišlo do sprememb, ki so porušile zamišljene sklope: *Gospodarsko stanje ob državno političnih prelomih, Socialna politika in vloga države, Lastninske spremembe v 20. stoletju, Pogledi na preoblikovanje posameznih področij*. Vskočil je tudi prvotno nenapovedani *Jure Perovšek*, ki je govoril o *gospodarskih vprašanjih v Sloveniji neposredno po prvi svetovni vojni*. To je povzročilo le nekaj težav organizatorjem, bistvu posvetovanja pa ni škodovalo. Iz zgoraj navedenih dejstev ne izhaja le že omenjena ambicioznost simpozija, ampak kaže tudi določen politični naboj, saj je vrsta referentov neposrednih kreatorjev našega

¹ Podjetništvo na Slovenskem. Prispevki za novejšo zgodovino, 34, št. 1, 1994, glej tudi Eva Holz, Slovensko podjetništvo. Zgodovinski časopis 48, 1994, str. 119–120.

ekonomskega vsakdana ali pa drugače zelo zasidrana v političnem življenju. Slednje ni nič napačnega, še več, daje določen draž in upanje na veliko odmevnost napovedanega zbornika. To še zlasti poudarjam, ker čas referentom ni dopuščal, da bi predstavil svoje delo v celoti, ampak so to storili le s povzetki ali izseki. Zato je tudi to poročilo določen torzo.

Po uvodnih besedah *Boraka*, *Fischerjeve* in *Lazarevića* je začela prva referentka, ki je podala gospodarsko in družbeno strukturo slovenskega etničnega ozemlja 19. in začetka 20. stoletja. Opravila je nekakšno historiografsko bilanco, ki ji ni dopuščala ustavljanja ob sicer pomembnih področnostih, bil pa je dober prerez in primerno izhodišče za nadaljevanje. Referat *Fischerjeve* je bil statistično bogat, hkrati pa je pokazal, da si zgodovinarji znajo zastavljati vprašanja. Zelo pregleden in jasen je bil tudi *Lazarević*, ki je nakazal, kje naj bi vskočili s svojimi interpretacijami ekonomisti. Zdi se mi, da bodo, tudi zaradi njegovega ekonomskega znanja, našli v njem kvalitetenega sogovornika. Njihovo eventualno skupno delo bi lahko dalo zelo obetavne rezultate. *Neven Borak* je presenetil z dejstvom, da je svoj referat zasnoval tudi na arhivskih virih. Ti so mu omogočili zelo zanimive ugotovitve o odnosu SNOS-a do denarnih vprašanj. Ta se je teh vprašanj lotil bolj kvalificirano, kot pa je bilo to storjeno 1991. leta. Veliko več pozornosti je bilo dano zaščiti slovenskega gospodarstva. To se ob zadnjih denarnih spremembah pri nas naj ne bi zgodilo, predvsem pa so bila zanemarjena dolžniško-upniška razmerja. *France Križanič* je našel veliko pohvalnih besed za čas velikih županov in deželnih vlad v stari ter Kraigherjeve in Kavčičeve v novi Jugoslaviji, zelo je bil prizanesljiv do Drnovška, kritičen pa do vrste drugih socialističnih in Peterletove vlade. Očital jim je, da niso bile kos krizam in niso znale pospešiti gospodarske rasti. V diskusiji, ki je sledila dopoldanskemu delu posvetovanja, zadnji referent ni bil deležen le pohval.

France Kresal, katerega rezultati so v našem zgodovinisju premalo prisotni, je opozoril na velike dosežke, ki jih je delavstvo doseglo po prvi svetovni vojni. Čeprav je 1945. nastala delavska država, ni bilo takega revolucionarnega vrenja, pa tudi delavski dosežki so bili manjši. Zanj je čas med obema svetovnima vojnama tudi v pogledu socialne politike klasično obdobje kapitalizma pri nas. *Dušan Kidrič* se je zadržal predvsem pri naših ustavah po II. svetovni vojni. Ugotovil je prisotnost socialne politike, ki pa ni bila nikjer posebej opredeljena. Očital ji je, da ni imela pred seboj vsega prebivalstva, ampak le delavsko. Poleg izvrstnih grafikonov nam je njegov referat še posebno ostal v spominu zaradi poziva, da je pri nas treba nujno spremeniti (uvesti?) socialno politiko. *Fabjančič* je izhajal zlasti iz analiz državnih proračunov in državne regulacije v gospodarstvu. Pohvalne besede je našel za nekdanjo Avstro-Ogrsko, za kasnejše oblastnike pa ni našel pohvalnih besed. Posebno je bil kritičen do vlad v samostojni Sloveniji. *Jure Perovšek* ni našel pohval tudi za Državo SHS. Ta se je gospodarskih vprašanj sicer zavedala, vendar se jih je lotevala preveč neodločno. *Prinčič* je bil v svojem prispevku zelo kritičen do naše nedavne preteklosti, vendar ni težil po cenenih efektih, ampak je ostal zgodovinarsko stvaren. Slednje se mi zdi potrebno posebno izpostaviti, ker želijo nekateri danes svoje politično nestrinjanje z določenimi zgodovinskimi obdobji ponazoriti z norčevanji iz njih, kar je za naše zgodovino ravno tako škodljivo kot apologija. Njegova kritika je bila predvsem usmerjena zoper dušitev privatnega sektorja, nedomišljene normativne akte, nesmiselne integracije in slabo gospodarjenje z državnim premoženjem. Referat *Maruške Zagradnik* je bil zaradi zapletenih odnosov z Italijo najbolj aktualen. Pokazala je vso prepletenost problematike in prepričljivo zavrnila vrsto italijanskih kritik in zahtev. Obžalovati moramo, da naši politiki ne cenijo strokovnjakov, ampak se naslanjajo predvsem na ljudi dvomljive vrednosti. Njen referat bi moralo naše ministrstvo takoj odkupiti.

Zdenko Čepič je opozoril na razkorak med ekonomskimi potrebami in političnimi cilji, ki so bili pri nas vselej primarni. Opozoril je na razlike med povojno agrarno politiko Jugoslavije in socialističnega bloka. Čeprav tu ni bilo slepega posnemanja, je ugotavljal, podobno kot *Prinčič*, da je poglobitve negativne učinke čutilo predvsem najširše prebivalstvo. Želje po deagrarizaciji naših krajev so bile le preočitne. Kaj je hotela povedati *Mojca Novak*, podpisanemu ni bilo najbolj jasno. Kot sociologinja je uporabila seveda metode svoje stroke. Skromen čas ji ni dopuščal, da bi prestopila nivo tez. *Oto Norčič* je svoj referat zasnoval zelo na široko, zato je tudi on postal žrtev časa. Simpatični sta bili njegova primerjava Kreka in Žuna ter opozorilo na Jeraja in Tikača. Končal je z misljo, da je lastnina sicer zelo pomembna, ključno pa je vendarle njeno upravljanje. Tudi *Franjo Štiblar* je moral ostati pretežno na nivoju tez, so pa bile nekatere že tudi kot take zelo provokativne. Očitno mu v gospodarstvu na nacionalni ravni zelo imponira biti prvi, kar je bila Slovenija na vrsti področij v nekdanji Jugoslaviji. Nekdo izmed navzočih ekonomistov ga je čudovito dopolnil, da je bistveneje biti doma glavni ali odločilni in da je to eno izmed bistev slovenske osamosvojitve kot tudi popotnica za Evropo. *Miran Mihelčič* je opozoril predvsem na pomen upravljanja, težavnost tega vprašanja in končal z nekaterimi konkretnimi mislimi o prihodnjem sodelovanju med zgodovinarji in ekonomisti.

Gornje poročilo je zaradi časovnih stisk referentov kot tudi dejstva, da vsi udeleženci nismo imeli na razpolago nekaterih vnaprej pripravljenih referatov, torzo. Kljub temu pa se naj bi iz njega videla prisotnost dveh pristopov k tematiki. Nekateri, zlasti na primer Lazarevič, so predvsem vabili k diskusiji, drugi, bila jih je kar večina, pa so zasledovali medsebojno informiranje. Čeprav sta oba pristopa koristna, pa bi se bolj opredelili za prvega. Mogoče je takšno stališče zaradi sodelovanja med obema vedama, ki je še v povojih, preuranjeno, zdi se mi pa edino perspektivno. Medsebojno podučevanje je seveda dobrodošlo, za znanstveni napredek pa bo to predvsem sodelovanje.

Stane Granda

KNJIŽNI CENTER C

61001 Ljubljana, Kopitarjeva ulica 2, telefon 061/302-695

1. Bojan Godeša: KDOR NI Z NAMI, JE PROTI NAM

Knjiga odgovarja na vprašanja, ki jih danes srečujemo na vsakem koraku in na vseh časopisnih straneh: Kako so se Slovenci razdelili med drugo svetovno vojno in kakšna je bila vloga ene in druge strani v osvobodilnem boju.

Pozornost je seveda, kot pove že naslov, namenjena izobražencem, ki so temu boju dajali poseben pečat in legitimiteto, saj so se vse strani potegovalle zanje – in nasprotno. Izobraženci različnih svetovnih nazorov so bili gibalna sila obeh taborov v času okupacije.

cena: 3.801 SIT

2. Aleš Gabrič: SOCIALISTIČNA KULTURNA REVOLUCIJA

Odbojce, ki ga v svoji knjigi obravnava Aleš Gabrič, je imelo daljnosežne posledice. Z ukinitvijo Agitpropa se je zamajala gotovost, dotlej utemeljena na konceptih in v osebnosti Borisa Zihlerla. Raziskave in analize v tej knjigi kažejo, da partija ni imela enotnega načela, kako naj obvladuje kulturno sfero. Posebej zanimiva je Gabričeva analiza razmerja med oblastjo in kulturniki, ki v nekaterih pogledih razkrije povsem neznane prvine in na podlagi skrbno zbranega arhivskega gradiva v povsem novi luči prikaže sicer znane dogodke.

cena: 4.305 SIT

3. Ana Kalc-Hafner, Samo Pahor, Lucijan Vovk: SLOVENCİ IN ITALIJA

Knjiga je timsko delo tržaških Slovencev, ki skuša na strnjen, jasen in vsakomur razumljiv način povzeti dogodke in podatke, ki pričajo, da je današnja slovenska zahodna meja rezultat kompromisa. Ta sicer ni mogel povsem zadovoljiti ne ene ne druge strani, bil pa je v danih okoliščinah najboljša možna rešitev. Vsi ti problemi že od nekdanj vplivajo na odnose med Slovenijo in njeno zahodno sosedo, še posebno težo pa dobivajo v času najnovejših evropskih povezav, zaradi česar je knjiga na moč aktualna.

cena: 1.491 SIT

* * *

Članom zgodovinskih in muzejskih društev Knjižni center C ob osebnem nakupu ali telefonskem naročilu na navedene cene daje **15-odstotni popust**, pri obročnem odplačevanju pa **10-odstotni popust**.